

Openingstekst: Rede van Helmut Golltwitzer bij de oprichting van “Brot für die Welt”, de Duitse Protestantse Organisatie voor Ontwikkelingshulp, 12 december 1959.

Wat is een mens zonder compassie? En wat is een christen zonder compassie? Velen onder ons zouden niet hier zitten, als niet 14 jaar geleden door het Amerikaanse volk een golf van compassie met het verslagen Duitse volk was gegaan. (...) het gaat echter niet om onze compassie alleen, het gaat om ons eigen welbegrepen eigenbelang. (...) Als onze compassie te klein, ons hart te hard is, dan moet toch minstens ons verstand ons zeggen: Als wij niet op tijd effectief hulp verschaffen, dan zal er een onheil broeien, dat zich op onze eigen hoofden als een onweer ontladen zal. Als deze verandering niet op tijd komt, dan is alle inspanning voor vrede en ontspanning voor niets!

Lezing: Handelingen 8:26-39 in de versie NBG 1951
En een engel des Heren sprak tot Filippus en zeide: Sta op en ga tegen de middag de weg op, die van Jeruzalem afdaalt naar Gaza. Deze is eenzaam. En hij stond op en ging. En zie, een Ethiopiër, een kamerling, een rijksgrote van Kandake, de koningin der Ethiopiërs, haar opperschatbewaarder, was naar Jeruzalem gegaan om te aanbidden; en hij was op de terugweg en las, in zijn wagen gezeten, de profeet Jesaja. En de Geest zeide tot Filippus: Treed toe en voeg u bij deze wagen. En Filippus liep snel erheen en hoorde hem de profeet Jesaja lezen en zeide: Verstaat gij wat gij leest? En hij zeide: Hoe zou ik dit kunnen, als niet iemand mij de weg wijst? En hij verzocht Filippus in te stappen en naast hem te komen zitten. En het gedeelte van de Schrift, dat hij las, was dit:
Gelijk een schaap werd Hij ter slachting geleid;
en gelijk een lam stemmeloos is tegenover de scheerder,
zo doet Hij zijn mond niet open.

In de vernedering werd zijn oordeel weggenomen: wie zal zijn afkomst verhalen? Want zijn leven wordt van de aarde weggenomen.

En de kamerling antwoordde, en zeide tot Filippus: Ik vraag u, van wie zegt de profeet dit? Van zichzelf of van iemand anders? En Filippus opende zijn mond, en uitgaande van dat schriftwoord, predikte hij hem Jezus. En terwijl zij onderweg waren, kwamen zij bij een water, en de kamerling zeide: Zie, daar is water; wat is ertegen, dat ik gedoopt word? [En hij zeide: Indien gij van ganser harte gelooft, is het geoorloofd. En hij antwoordde en zeide: Ik geloof, dat Jezus Christus de Zoon van God is.] En hij liet de wagen stilhouden en beiden daalden af in het water, zowel Filippus als de kamerling, en hij doopte hem. En toen zij uit het water gekomen waren, nam de Geest des Heren Filippus weg en de kamerling zag hem niet meer, want hij ging zijn weg met blijdschap.

Overweging

Identiteit en diversiteit is het thema van de serie, begonnen met de opening van het academische jaar. Ik mag de serie afsluiten, en doe dat met een verhaal waarin Afrika voorkomt. Niet als een continent dat arm is, geplaagd door uitbuiting, oorlog en ziekten. Dat is ONS beeld. NIET het beeld van de bijbel. Een beeld dat geschiedenis heeft en hardnekkig is. Laten we eens kijken, wat Rembrandt maakt van dit verhaal: Een jongeman in een bontmantel knielt devoot, terwijl een profetengestalte met lange baard en mantel hem de doop bediend naar de Calvinistische rite, door besprenkeling. Heel interessant, vooral daar waar het fout is. Want Filippus is een jonge Griekssprekende diaken van de jonge Jeruzalemmen gemeente. En wie iets langer in Afrika geweest is, weet dat een opperschatbewaarder zelden een jonge man is. Maar niet alleen Rembrandt is enigszins radeloos met dit verhaal, ook mij ontging lange tijd wat hier nu eigenlijk speelt, en waarom het gaat. Dat ligt ook gedeeltelijk aan de bijbelvertaling van het NBG 1951.

Bij het voorbereiden van een preek in Cairo, in 2001, in St. Andrews' United Church, waar ook Soedanese vluchtelingen lid waren, merkte ik voor het eerst een paar dingen echt op: De man is uit 'Kush', de naam voor de landen waar de mensen zwart zijn. Hij is niet een Ethiopiër, maar komt uit het rijk van Merawi in Noord-Soedan, waar je nu nog de ruïnes van wonderschone pyramides kunt zien uit de bloeitijd van het rijk Marawi of Meroë. In tegenstelling tot Palestina was dit koninkrijk, geregeerd door een koningin, de 'Candace', onafhankelijk van Rome. Hij is een eunuch, geen 'kamerling'.

Wat zoekt deze man, die op het toppunt van zijn carrière staat, in het bezette Palestina? Hij is gekomen om God te aanbidden, en leest op de terugweg de profeet Jesaja. Wat zoekt hij in het Jodendom dat zijn eigen religie hem niet te bieden heeft? En plotseling viel mij de herinnering in aan onze tijd in Kameroen. In de voorbereiden van ons lesgeven in Afrika kregen we een gedegen voorbereiding. Eén onderdeel was een module over waardesystemen, en het verschil daarin tussen Europeanen en Afrikaanse waarden. We kregen daar zelfs een mooie werkvorm aangereikt, die ik ook graag gebruikt heb. Het gaat hierom: waar in Europa individueel geluk en zingeving leiden zijn, daar is zijn in Afrika twee andere dimensies leidend: het collectief, en het doorgeven van het leven: "nageslacht". Hoe werkt dat: Als mens ben je geboren, en je zet het leven voort, en hoort het door te geven aan de volgende generatie. Dat is niet alleen je plicht, het heeft een religieuze dimensie: Wie sterft wordt "voorouder", en hoort nog steeds bij het leven. De persoon kan geraadpleegd worden, het graf bezocht, een plengoffer gebracht. Maar om voorouder te worden moet je kinderen hebben. Wie dat niet heeft, geeft het leven niet verder.

Het zou dus goed kunnen zijn dat de eunuch, de schatbewaarder, op zoek is naar perspectief. Dat hij zich gemeld heeft in de tempel, en heeft gevraagd: "Wat is er tegen dat ik lid word van jullie geloofsgemeenschap". En laat nu in Deuteronomium staan: "Geen gecasteerde man mag deelnemen aan de dienst van de HEER". Dus als hij open kaart heeft gespeeld, heeft hij een beleefde afwijzing gekregen in de Tempel.

Zittend in zijn wagen, via de Gaza-route op weg naar het zuiden, komt Filippus in beeld. Die hoort iets wat hij kent. Een Jesajatekst, die vermoedelijk al snel in de jonge gemeente een grote rol heeft gespeeld. Het lied van de lijdende knecht van de HEER uit Jesaja 53. Het citaat eindigt met: "wie zal zijn afkomst verhalen? Want zijn leven wordt van de aarde weggenomen". Dat is de clou. Het gaat niet om Jezus, het gaat om de schatbewaarder zelf. Zijn leven eindigt. Hij kan geen voorouder worden. Hij heeft geen perspectief binnen zijn religie en traditie.

Maar wat is het perspectief dan? De tekst vervolgt: "uitgaande van dit woord" bracht hij hem de goede boodschap Jezus. Hoe dan? Er is een aanknopingspunt. Deze Jezus, hij had ook geen kinderen. Alles leek afgelopen, maar God liet hem "het licht zien" (53:11) en volheid ervaren. En als zij gewoon

verder gelezen hebben is daar een heel troostend hoofdstuk over wie geen kinderen heeft (54). Jubel, onvruchtbare! In Jesaja 55 volgt dan het visioen van eten en drinken voor ieder – voor niets! En het wordt nog persoonlijker: “Laat de eunuch niet zeggen, ik ben maar een dorre boom, want zo spreekt de HEER van de eunuchen (...). Ik zal hun in mijn huis een gedenkteken en een naam geven. Mijn tempel zal heten: “Huis van gebed voor alle volken”.

Dat is nog eens een perspectief. Voorbij aan de traditie. Gezien en geliefd en bemoedigd. “Hem schenk ik vreugde in mijn huis van gebed, zijn offers zijn welkom op mijn altaar”. Hier spreekt Filippus van iets nieuws, iets visionairs.

Daaraan wil de schatbewaarder wel meedoen. Als de volgelingen van deze man dit leven, dan wil hij gedoopt: “Zie daar is water – wat is ertegen dat ik gedoopt word?”. Dat is een echte vraag. De vraag van iemand die afgewezen was, en nog niet helemaal geloven kan dat hij nu wel erbij mag horen. En het prachtige is: “Er is geen discussie. De wagen stopt. Ze lopen beiden het water in, en Filippus doopt de schatbewaarder. Zomaar! Zonder voorbehoud. Wat een toonbeeld van welkom heten! Niet veel tijd later, in het Romeinse rijk, als de vervolgingen sterk worden en de christelijke gemeenschappen schuilen in de catacomben, ontstaat consternatie over zulke openheid. Geloven doe je niet zomaar. Het is een hele stap, en het is gevaarlijk. Voor de dopeling en voor de gemeente. Daarom die geloofsbelijdenis tussen vierkante haken, die de invoeging van later aangeeft.

Een geweldig verhaal, en ik was best wel trots op die paar ontdekkingen. Zonder Cairo, zonder Kameroen zou ik dit niet begrepen hebben. Maar dit verhaal is niet alleen een verhaal dat wij lezen. Onder Afrikanen heb ik ervaren, hoe dit verhaal waarde en kracht geeft aan mensen uit Afrika: “Wij zijn genoemd in de Heilige Schrift”. En ik probeer zeker niet iemand uit Ethiopië uit te leggen dat het eerder om Noord-Soedan gaat. Daarom gaat het niet. Voor hen ligt hier het anker van hun geloof in een wankel en gevaarlijke wereld, omringd door vijanden.

En nog een ontdekking heb ik gedaan: Bij de Algemene Vergadering van de Wereldraad van Kerken in Karlsruhe, september 2022, waren er aparte voorvergaderingen. Van delegaties van ‘first nations’, wat wij vroeger ‘inheemse volken’ noemden. Van mensen met een beperking, van jeugd-gedelegeerden, en van vrouwen. In een indrukwekkende bijbelstudie over deze tekst leerde ik, dat deze tekst voor hen die worstelen met hun seksualiteit en die tegelijk trouw willen blijven aan hun geloofstraditie – van groot belang is.

Het verbindende element lijkt me dit: dat de schatbewaarder zichzelf terugvindt in de Heilige Schrift. Ervaart dat er ruimte is en perspectief. Een vrede, die alle verstand te boven gaat. Mogen wij ons zo terugvinden in goede woorden, gelezen of gezongen. Moge het zo zijn.

Slottekst: Wij bidden u om vrede’ Henk Jongerius, couplet 1-3

Wij bidden U om vrede en vragen U om brood
dat mensen redt van honger en onmacht totterdood.

Wij bidden U om wijsheid en vragen U om licht
dat mensen ogen opent en op elkander richt.

Wij bidden U om zegen en vragen om het woord
dat mensen weer verenigt en naar de vrijheid voert.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl